

Катарина Пантовић
ВИЗУЕЛНИ ЦИТАТИ СВЕТА

Едиција
ОГЛЕДИ

Уредник
Радован Влаховић

Рецензенти
др Марко Аврамовић
др Драгана В. Тодоресков
доц. др Милош Јоцић

Жири конкурса за књижевну Награду „Богдан Чиплић” у саставу: Радован Влаховић, књижевник, мср Милана Почуки и мср Ненад Станојевић донео је једногласну одлуку да Награду „Богдан Чиплић“ за 2024. годину додели Катарини Пантовић за рукопис „Визуелни цитати света: критике и есеји о савременој српској поезији”. Конкурс и награда у виду објављивања књиге реализују се у оквиру пројекта који је подржала Општина Нови Бечеј.

Катарина Пантовић

ВИЗУЕЛНИ ЦИТАТИ СВЕТА

*критике и есеји о
савременој српској поезији*

БАНАТСКИ КУЛТУРНИ ЦЕНТАР
Ново Милошево, 2024

ПУСТИТИ ЈЕЗИК ДА СЕ РАЗБОКОРИ ИЛИ ГА ДРЖАТИ ЗА ЗУБИМА

Реч на поческу

Књига која је пред читаоцима представља избор из књижевних критика, приказа и есеја посвећених савременој српској поезији, насталих у периоду између 2016. и 2024. године. Премда би можда више очекивано било да се, као припадница млађе генерације критичара и песника, бавим својим исписницима, почеци мог критичарског интересовања и проучавања односили су се најпре на поетике и писма старијих савременика. Верујем да то на изванредан начин представља уједно и занимљивост и вредност ових текстова, јер сведочи о трансгенерацијском, свежем читању и сагледавању одвећ формианих, уобличених и критички пропраћених и награђиваних поетика. Највећи број текстова ове књиге стога и јесте о рецентним збиркама наших песника и песника старије и средње генерације који за собом имају квалитативно и квантитативно сложен опус којем се чак може приписати и одређена вредносна супериорност. Одређен број текстова, ипак, нуди тумачење и вредновање песничких збирки младих, нарочито збирки-прве-

наца, а поједини текстови о њима садрже коментаре и виђење младе домаће, па и регионалне песничке сцене.

Размишљајући о композицији ове књиге, и уопште о начину уланчавања текстова, постојала су одређена превирања. Као најједноставнији избор наметао се хронолошки принцип који се тиче годишта заступљених песникиња и песника, од најстарије(г) до најмлађе(г). У књизи постоји распон од 1941. до 1999. године рођења, што свакако сведочи о поетички и генерацијски сасвим различитим, понегде и удаљеним песницима и песникињама, односно њиховим књигама. При поновном ишчитавању текстова, као и у њима приказаних књига, схватила сам да се анализиране песничке збирке и њихови уметнички домети окупљају око неколико поетичких језгара, односно доминантних токова савременог српског песништва. Темељно разматрање и разумевање сложености целокупне савремене српске поезије и свих њених поетичких линија, „школа“ или тенденција у сваком случају изискује простор који овде, у овој прилици, није доступан. Али, начелно говорећи, као две централне поетичке парадигме издвајају се оне које се најприближније и општије могу назвати *неоверистичком* и *неосимболистичком*. Нарочито ако се у обзир узму неминовне трансформације кроз које песници и песникиње пролазе, трагајући за *novum*-ом из збирке у збирку и за различитим начинима за исказивање искуства, јасно је да се опуси укључених имена не могу вредновати и разумети искључиво у контексту ове две преовлађујуће парадигме, нити се савремено српско песништво исцрпљује на путањи ова два поетичка модуса. Штавише, го-

тово сви укључени песници и песникиње кроз свој поетски развој показали су и укрштање двају тенденција. Ова подела корисна нам је тек за поетичко ситуирање у овој студији издвојених и приказаних њихових песничких остварења.

Под неоверистичком парадигмом, коју представља први део ове књиге, подразумевамо поезију у лингвистичком смислу церебралног израза, која ступа у критички, лудистички, иронијски дијалог и полемику како са традицијом и својим окружењем, тако и са властитом субјективношћу. Ова поезија обележена је посебном врстом (псеудо)дистанцираности између субјекта и света, која се остварује кроз сложена и некад сучељавајућа расположења и осећања оснажена иронијом, хумором, цинизмом и нешто хладнијим, рескијим тоном, а који се неретко повлачи пред сентиментом, меланхолијом и метафором, уступајући место језичкој једноставности и оштрини, или пак деструкцији конвенционалне лирске реченице, а на формалном плану и жанровском (неоавангардистичком) експерименту, интерактивности и цитатности. Такве тенденције приметили смо у приказаним песничким збиркама Милутина Петровића, Радмиле Лазић, Саше Јеленковића, Ане Ристовић, Драгана Бошковића и Енеса Халиловића. С друге стране, неосимболистичка поезија, заступљена у другом делу студије, блиска је утишаном лиризму, разбокореним песничким сликама и решењима, фигурама сећања (особито на детињство) и контакту с природом и наслагама традиције и мита у ширем културолошком значењу. Субјект ове поезије понајвише је окренут самом себи и

унутрашњем свету, и честа је тематизација мотива везаних за писање, говор, поезију, чиме се исписују и аутопоетички текстови. За разлику од неоверистичких тенденција, где предмети из баналне свакодневице постају самосврсисходни и иронијски објекат певања, у неосимболистичком дискурсу овакви, наизглед безначајни, предмети и појаве служе као окидач за размишљање које трансцендира пуку стварност и предметност, додирујући се са метафизичким стремљењима и чак херметизмом. Овакву поезију препознали смо у анализираним књигама Милована Марчетића, Николе Вујчића, Дејана Илића, Ђорђа Деспића, Дејана Алексића и Гојка Божовића.

Трећи део посвећен је песницима и песникињама који су и по својим годинама, и по свом досадашњем опусу *млађи* од аутора и ауторки из прве две целине, иако поетолошка устројства њихових књига припадају делимично и првом и другом делу студије. Данијела Репман и Огњенка Лакићевић, иако фактички вршњакиње, испisuју поезију посве различитих сензибилитета и језичко-стилских средстава. Роман у стиху Катарине Митровић припада поетичким тенденцијама младе, урбане српске поезије која поседује властиту препознатљиву иконографију и стил. Посебна пажња посвећена је трима збиркама-првенцима, односно Милошу Маркову, Урошу Павлову и Ани Огризовић, који својом лирском и изражајном индивидуалношћу одолевају *моди* и узусима које намеће један део савремене младе песничке заједнице.

Чинило се, дакле, целисходније и у поетичком и аксиолошком смислу занимљивије да ових осамнаест

текстова буде окупљено у три дела књиге, од којих сваком припада једна поетичка, стилска или генерацијска окосница. Критике и есеји из ове студије, критичког прегледа савременог српског песништва, теже да представе новије књиге различитих песничких гласова и поетика, аутора и ауторки који се ослањају на разнородне књижевне традицијске линије – или их пак негирају и улазе с њима у полемички дијалог. Сви заступљени аутори и ауторке припадају поезији модерног израза помоћу којег, и у којем, преиспитују положај властите субјективности у односу на разнородне (друштвене, политичке, идеолошке, културолошке, језичке, традицијске) аспекте и позиције, али и начин на који се гради или расплињава њихов идентитет. Било постапокалиптички или меланхолично интонирано, искуство модерне субјективности открива да је појединац у непрекидном неспоразуму са стварношћу овога света.

Обесхрабрујуће је што је у овом тренутку књижевна критика у већини случајева сведена на тек малу, једнонедељну рубрику у незнатном броју дневних новина, или је „затворена“ у књижевним часописима који, нажалост, не стижу до шире читалачке публике. Књижевна критика је до пре извесног времена носила терет имица неатрактивног, монотоног жанра који помирљиво исписују истомишљеници из елитистичких академских кругова који се, више него публици, обраћају једни другима, те да чак – што је још опасније – суштински ни не доприноси афирмацији књижевног дела, промишљању о њему, или његовој видљивости у јавности. Премда је и тренутни круг критичара и критичарки релативно скро-

ман, и да се доминатни модел писања критике и даље најчешће одвија на путањи афирмација–дескрипција, а мање вредновање–критика–полемика, рекло би се да је, срећом, девалвација овог жанра на измаку.

Последњих неколико година, а особито са све већим преимућством нових технологија, медија и друштвених мрежа, уочљиво је незанемарљиво побољшање – појавило се доста младих, ентузијастичних и едукованих људи који на свеж и провокативан начин обнављају статус књижевне критике и у томе су изузетно предани и темељни. Поред еминентних штампаних књижевних часописа који деценијама континуирано објављују приказе књижевних дела и који су преживели транзицију (у првом реду *ПОЉА* и *Летопис Матице српске*, али никако не треба занемарити ни *Кораке*, *Златну греду*, *Домете*, *Београдски књижевни часопис*, *Књижевни магазин*, *Браничево*, *Развитак* и многе друге), а који су постали отворени за сарадњу са студентима књижевности и других хуманистичких наука свих нивоа студија, појавило се и неколико електронских часописа који са великом прилежношћу прате актуелну књижевну, али и ширу културну и уметничку сцену (*Eckermann*, *Glif*, *Kuś*, *Kult*, *Rizom*, *Libartes* и други). У зависности од тога коју позицију часопис заузима, или претендује да заузме у друштвено-културном пољу, а у складу са својом традицијом, угледом и уређивачким одбором, најчешће су „покривени“ и испраћени опуси свих генерација, жанрова и идеолошки и поетички разноликих позиција. Не треба заборавити ни на *Booktube*, канале на Јутјуб платформи посвећене рецензијама књига и разговорима

о књижевности, као ни на *Bookstagram*, посебни кутак Инстаграма, где је доминантна форма кратке, питке рецензије односно препоруке, уз мноштво цитата из књиге о којој је реч и њених атрактивних фотографија. Премда се да критички размишљати о компетенцији и вредносном хоризонту таквих текстова, овом приликом нећемо улазити у аксиолошки нијансиран приказ популарне књижевне критике, већ констатујемо да се интересовање за поезију – за *књигу* – обновило и да је постало транспарентно, колико год она и даље суштински обитавала на маргинама културног живота. Поред тога, у књижевном пољу у Србији постоји велика неравнотежа између неколико великих издавачких кућа које поседују енорман капитал, и с друге стране све већег броја малих и микроиздавача који на српско књижевно тржиште најчешће и пласирају најзбудљивије и највредније наслове, било из домаће, било из преводне књижевности. Оваква тржишна борба, као и драстично измењен социо-политички и културни контекст садашњице у односу на другу половину двадесетог века, који је означавао *златно доба* књижевне критике, у различитим фазама и различитим локалним културним миљеима утичу на динамику књижевне критике. На том трагу, чини се да је књижевној критици поново припао задатак који директно утиче и на економски фактор објављивања једне књиге: да ли ће се она читати и купити, или неће. Књижевна критика мора бити спона између дела и читаоца; добра књижевна критика насушна је колико и добра поезија.

ауторка